

ЈЕЛЕНА МИЛОГРАДОВ ТУРИН (1935 – 2011)

СЛОБОДАН НИНКОВИЋ

Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија
E-mail: sninkovic@aob.rs

Резиме: Предмет прилога је опис живота и научне и стручне делатности Јелене Милоградов Турин која је дуги низ година предавала на Математичком факултету Београдског универзитета.

Кључне речи: Јелена Милоградов Турин, историја астрономије, настава астрономије

1. УВОД

Јелена Милоградов Турин је цео свој радни век провела на Београдском универзитету, на Природно-математичком факултету, тј. касније, после конституисања нових факултета уместо њега, на Математичком факултету. У пензију је отишла, у звању редовног професора, 2002. године.

Активност Јелене Милоградов Турин је веома богата. Поред њеног позива, универзитетске наставе која је неизоставно праћена научно-истраживачким радом, обухвата још популаризацију науке и рад у стручним телима.



Слика 1: Јелена Милоградов Турин; фотографија снимљена за време скупа „Развој астрономије код Срба IV“ 2006.

2. КРАТКА БИОГРАФИЈА

Јелена Милоградов Турин рођена је у Београду 28. јануара 1935. Њени родитељи су се у Београд доселили из Русије за време револуције и грађанског рата. Породица Милоградов је њена матична породица. У Београду се и школовала. Велику матуру завршила је у I београдској гимназији 1954. године. Потом се уписала на тадашњи Природно-математички факултет, студијска група за физику. Диплому у оквиру ове студијске групе стекла је 1959. године. Наредне године (1960) примљена је на Природно-математичком факултету у радни однос као сарадник у настави (асистент), али на Катедри за механику и астрономију. Заједно са старијим колегама, Иваном Атанасијевићем и Василијем Оскањаном је један од оснивача астрофизике на Београдском универзитету. Удала се за Бранка Турина, истакнутог уметника у области фотографије. Деце нису имали. Умрла је у Београду 2011. године почетком фебруара – 3. фебруара (Википедија) или 2. фебруара (Urošević, 2011).



Слика 2: Радио телескоп „Марк I“, опсерваторија Цодрел Бенк.

3. УНИВЕРЗИТЕТСКА КАРИЈЕРА

Од 1962. године матична катедра Јелене Милоградов Турин је Катедра за астрономију Природно-математичког факултета. Седамдесетих година у време „ооуризације“ Одсек за математику, механику и астрономију постаје основна организација удруженог рада, у оквиру њега настаје Институт за астрономију који се делио на две катедре за астрометрију и небеску механику и за астрофизику. Јелена Милоградов Турин је била ангажована на овој другој (за астрофизику). У периоду 1989-1994 основне организације удруженог рада прерастају у факултете, па тако Одсек за математику, механику и астрономију постаје Математички факултет. Овај факултет се дели на катедре, као и сада. Институт за астрономију је поново постао Катедра за астрономију (данашње стање). Радећи све време на овој катедри, тј. институту, Јелена Милоградов Турин је постала доцент 1983. године, звање ванредног професора стекла је 1989, а редовног професора 2002. године. Исте године је пензионисана.

Јелена Милоградов Турин је учествовала, као сарадник и као наставник, у настави већег броја предмета: опште астрофизику (опште астрономије I), практичне астрофизику, основа звездане астрономије, радио астрономије, историје астрономије и методике наставе астрономије. Практична астрофизика са основама звездане астрономије била је седамдесетих година један предмет, при чему су основе звездане астрономије биле заједнички предмет за студенте оба смера, астрономског и астрофизичког. Како за ове области није било стручњака Јелена Милоградов Турин, премда званично асистент, је била у стварности наставник. Аутор овог прилога је прва знања из области галактичке астрономије стицао управо од ње. Јелена Милоградов Турин је била чињенички руководилац његовог магистарског рада из области галактичке радио астрономије; само

чињенички, не и формално, јер је то било пре одбране њене докторске дисертације.

Заједно са Иваном Атанасијевићем Ј. Милоградов Турин је написала вежбе из звездане астрономије (као скрипта), а са Дејаном Урошевићем објавила уџбеник „Теоријске основе радио-астрономије“. Руководила је магистарским тезама, било их је три, и једном докторском дисертацијом.

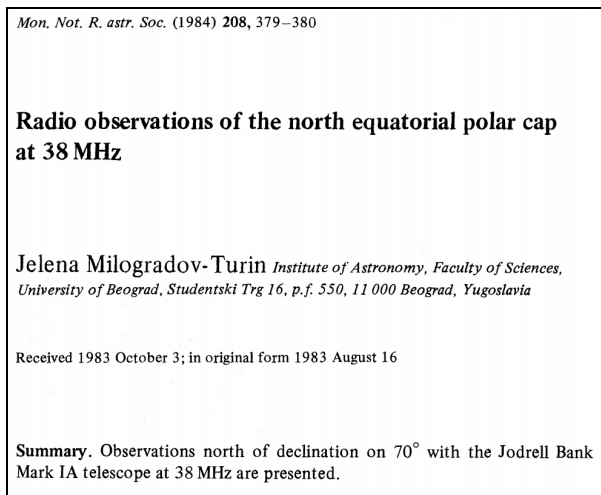
4. НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКИ РАД

Добивши стипендију Ј. Милоградов Турин одлази на усавршавање у Велику Британију 1966. године. Биле су то постдипломске студије на Универзитету у Манчестеру. Остала је онде до 1969. године. Из овог је резултовала њена магистарска теза одбрањена у Манчестеру 1972. године, под насловом „A Survey of the Radio Background at 38 MHz“ (Преглед неба на 38 MHz). Теза је резултат радио астрономских посматрања на тој учестаности обављених телескопом „Марк I“ (Сл. 2) пречника антене од 76,2 m (извесно време то је био највећи радио телескоп са покретном антеном на свету). Прегледом је обухваћен део неба у распону деклинације од -25° до $+70^{\circ}$ и добијене су одговарајуће карте неба. Научној јавности су резултати приказани кроз чланак у веома угледном часопису „Monthly Notices of the Royal Astronomical Society“ где је коаутор био Френсис Греем Смит (Sir Francis Graham-Smith), година је 1973, том 161, стр. 269-279. Име овог истакнутог научника, рођеног 1923. године, који је био краљевски астроном (Astronomer Royal) од 1982. до 1990. године, среће се и даље у радној биографији Ј. Милоградов Турин јер је она наставила своје истраживање у области галактичке радио астрономије. Тако имамо и докторску дисертацију „Преглед читавог неба на 38 MHz и галактички спектрални индекс“ коју је Милоградов Турин одбранила на Београдском универзитету 1982. године; Комисију за одбрану чинили су проф. др Мирјана Вукићевић Карабин, ванредни професор, др Миливоје Ракић, доцент, и др Трајко Ангелов, доцент, Ово је био веома обиман материјал па ће бити издвојен само резултат саопштен у чланку „Radio Observations of the North Equatorial Polar Cap at 38 MHz“, такође објављен у „Monthly Notices of the Royal Astronomical Society“, 1984. године, том 208, стр. 379-380, где је Ј. Милоградов Турин једини аутор – Сл. 3. Он се такође заснивао на посматрањима за време боравка шездесетих година, али тек је накнадна анализа указала на значај тзв. поларне капе.

У познијим годинама Ј. Милоградов Турин се све више бавила историјом астрономије, нарочито код Срба. Установила је да је Атанасије Стојковић, на руском језику када је био професор Универзитета у Кијеву, објавио прву у свету монографију посвећену метеоритима. Осим тога средила је хронолошки спискове особа које су на Београдском универзитету

(Природно-математички одсек Филозофског факултета, Природно-математички факултет и напослетку Математички факултет) стекле дипломе из астрономије, постале магистри и доктори астрономских наука. Захваљујући њеном труду сада ове спискове само треба допуњавати.

Објавила је преко 60 радова, прецизније 61 одредница са њеним именом у бази ADS (Astrophysics Data System) и 17 у бази WoS (Web of Science) (Urošević, 2011).



Слика 3: Почетна страница самосталног рада Ј. Милоградов Турин објављеног у часопису „Monthly Notices of the Royal Astronomical Society“ 1984.године.

5. РАД У СТРУЧНИМ ТЕЛИМА

Јелена Милоградов Турин је члан Међународне астрономске уније (МАУ) постала 1985. године, најпре у Комисији 40, за радио астрономију. Касније је ушла и у Комисију 46, за наставу астрономије и као представник СР Југославије писала је редовне извештаје између 1993. и 2003. године. Треба рећи да је у оно време организација МАУ била другачија од садашње. Наиме, тада су у оквиру МАУ постојале комисије које су покривале одређене области или активности у астрономији. Данас су основне јединице тзв. дивизије којих има девет и које се даље деле.

Нарочито је значајна делатност Ј. Милоградов Турин у Друштву астронома Србије (ДАС). Ово друштво је основано 1981. године као члан савеза друштава математичара, физичара и астронома ондашње Југославије. Деведесетих година прошлог века делатност ДАС је готово сасвим замрла, чак се тачно није знало ни где се налази његова архива. Стога се Ј. Милоградов Турин прихватила задатка „оживљавања“ ДАС. Била је први

председник обновљеног ДАС од 1999. до 2002. године. Од тада је рад друштва нормализован, сваке треће године у оквиру Националне конференције одржавају се његове генералне скупштине.

У часопису „Publications of the Department of Astronomy“ Београдског универзитета била је помоћник главног уредника.

6. ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АСТРОНОМИЈЕ И РАД СА МЛАДИМА

Карактеристично за Математичку гимназију у Београду у првим годинама њеног постојања (основана 1966. године) било је да су лица ангажована у универзитетској настави могла да предају у њој. Јелена Милоградов Турин је тако у Математичкој гимназији неко време предавала астрономију, предмет у завршном четвртном разреду. Као члан Друштва физичара била је члан Уређивачког одбора часописа „Млади физичар“. На популаризацији астрономије често је иступала у средствима јавног информисања. Нарочито је била активна на Коларчевом народном универзитету, где је не само држала предавања, него је и организовала циклусе предавања из астрономије који су садржали и предавања њених колега.

Јелена Милоградов Турин је оснивач такмичења из астрономије за средњошколце у Србији. Пошто је добила информацију о Међународној астрономској олимпијади (МАО - International Astronomy Olympiad) посредством Милана Димитријевића, организовала је 2002. године прво учешће, званично, такмичара из Југославије на VII МАО. Из објективних разлога наредне године наша земља није била представљена на МАО. Међутим, почев од 2004. године па све до 2011. учешће на МАО је било редовно. У ту сврху је у оквиру ДАС било организовано тело под називом Национални астрономски олимпијски комитет чији је Ј. Милоградов Турин била први председник, од 2002. до 2005. Она је била један од руководилица нашег тима који се појавио на X МАО у Пекингу, 2005. године. Треба рећи да је Србија током три године, 2009-2011, учествовала на два међународна такмичења, поред МАО још и на Међународној олимпијади из астрономије и астрофизике (МОАА - International Olympiad on Astronomy and Astrophysics) која је први пут одржана 2007. године. Почев од 2012. године Србија учествује само на МОАА. Године 2011, на предлог Николе Божића, НАОК је увео награду „Јелена Милоградов Турин“ која се, почев од те године, додељује најуспешнијем такмичару на Републичком такмичењу (детаљније у Видојевић и др.).

Јелена Милоградов Турин је у астрономско друштво „Руђер Бошковић“ унела велики део себе. Један је од његових првих чланова. Низ година је била члан Уређивачког одбора часописа „Васиона“, а између 1975 и 1982. године и његов главни и одговорни уредник. Године 2004. постала је председник друштва „Руђер Бошковић“ и на том положају остала до смрти.

7. ЗАКЉУЧЦИ

Астрономска заједница у Србији, пре свега ДАС и „Руђер Бошковић“, дугује Јелени Милоградов Турин, несумњиво, веома много. Она може да послужи као светао пример млађим члановима како треба радити.

Литература

Видојевић, С., Прокић, В., Нинковић, С. и Симоновић, Б.: 2022, *Publ. Astron. Soc. "Rudjer Bošković"*, 22, 273.

Википедија (на српском језику).

Urošević, D.: 2011, *Serbian Astronomical Journal*, 183, 107-108.

JELENA MILOGRADOV TURIN (1935 – 2011)

The topic is life with scientific and professional activities of Jelena Milogradov Turin who over a long time taught at the Faculty of Mathematics of the Belgrade University.

Key words: Jelena Milogradov Turin, History of Astronomy, Astronomy Teaching